

ÚJ IRÁNYOK A REGIONÁLIS POLITIKÁBAN A TERÜLET-TÉR MEGHATÁROZÁSA HÁROMSZINTŰ ALKUFOLYAMATKÉNT – A „NYER-NYER-NYER MODELL” ESETTANULMÁNY: A LEADER EU KEZDEMÉ- NYEZÉS ALKALMAZÁSA GÖRÖGORSZÁGBAN

(New Trends in Regional Policy:
Territory-Space Definition by a 3-level Bargaining Approach –
the Win-Win-Win Modell
Case study: The LEADER EU Initiative Application in Greece)

LEONIDAS A. PAPAKONSTANTINIDIS

Kulcsszavak:

terület-közösség tudásteremtés tudásterjesztés nyerési stratégiák LEADER

Ez a tanulmány a „terület-közösség” fogalom újradefiniálásával foglalkozik; a körülhatárolható területi részegységeket mind politikai-ideológiai (szolidaritás, részvétel, társadalmi kohézió, értékrend), mind stratégiai dimenziójukban vizsgálja. A tanulmány a „terület-közösséget” úgy definiálja, mint az érzékelési folyamat határpontját, amely az alku-modellben háromoldalú összetett információként jelenik meg, és amely a tudásteremtésen, a tudás elterjesztésén és konverzióján alapul, miként azt a regionális politika új trendjei tükrözik. A három résztvevő integrált információ modellünkben az „erőtényezőt” jelenti az egyes résztvevők számára, mint egy „harmadik-láthatatlan” résztvevő (megjelenítve az alkuval kapcsolatos legjobb várakozásunkat – mely alkalmasint megegyezhet a versenytárs, valamint a terület-közösség, mint térségi egység számára optimális kimenetellel egyaránt). A javasolt modell (nyer-nyer-nyer) a Nash-féle (nyer-nyer) néven ismertté vált, az alkuban részt vevő felek közvetlen visszajelzéseiből kialakuló egyensúlyi ponttal rendelkező viselkedési modellen alapul. A kibővített modellben a közösség, mint egy harmadik, láthatatlan fél „vesz részt” az alkufolyamatban. Ez csak egyetlen helyzetben valósítható meg, ami az érzékelési folyamat határpontja. Ez a határpont adja egyúttal a terület-közösség fogalom újraértelmezését is.

Bevezetés: A probléma vázolója – a fogalmak újradefiniálásának szükségessége

A huszadik század utolsó évtizedeiben, valamint a huszonegyedik század kezdetén megfigyelhető fejlődési irányzatok két, egymásnak ellentmondó sajátosságot mutatnak. Az első, a számos országban végbemenő, tartós javulás az életkörülményekben, a csökkenő halálozási arány, az egy főre jutó jövedelem emelkedése, a jobb táplálkozás, a magasabb oktatási színvonal, a kevésbé részrehajló törvénykezés és jogrendszer, a tágabban értelmezett személyi és politikai szabadság (legalábbis a

„szeptember 11-i” eseményeket megelőzően). Egyre inkább terjed az a nézet, hogy a fejlődés az emberek életminőségének javítását és jövőjük alakításának minél teljesebb képességét jelenti. A fejlődés velejárói az igazságosabb oktatási- és munkalehetőségek, a nemek közötti egyenlőség, a jobb egészség és táplálkozás, valamint a tisztább és jobban fenntartható természeti környezet (*World Bank Report* 2000).

A második trend a fejlődéssel együtt megfigyelhető hanyatlás, ami a gazdaság koncentrációja, a regionális és helyi egyenlőtlenség, a bolygónk nagy részét uraló teljes szegénység, ezeken a területeken az élelem és az orvosi ellátás hiánya, a növekvő gyermekhalandóság, a növekvő gazdasági migráció, az emberi tevékenység hatására bekövetkező éghajlati változások, fegyveres konfliktusok és ideológiai zűrzavar nyomán alakult ki. E második trendet napjainkban a „tömegek a jólét ellen” névvel illetik egyes forrásokban (információs korunk „újbeszél”-jeként).

A „fejlődés” fogalmának vizsgálatát annak újradefiniálásával kell kezdeni a globalizáció és az információ új korának feltételei között, mivel az ipari forradalmat követően született definíciók a posztindusztriális korszakban már nem elfogadhatók. Milyen jellegű fejlődés szükséges manapság? Mi a gazdaságpolitika célja: a gazdasági növekedés és az egy főre jutó jövedelem növelése? Hogyan szorítja vissza a piac a növekvő egyenlőtlenségeket, és/vagy hogyan állítja helyre a környezeti paramétereket? Hogyan járulhatnak hozzá a technológiai változások a javak igazságosabb elosztásához és a globális jólét megeremtéséhez? Ez csak néhány kérdés, illetve kihívás a fejlődés tervezőinek. Nekik először is a tervezői beavatkozás „területét” kell újragondolniuk. Például milyen jelentéssel bír a „terület” ebben az új korszakban? Vajon ideértendő-e a „kiber-tér” fogalma is? Mi a regionális terület? A nagyvárosok terjeszkedése, a világvárosi központok kialakulása az ipari korszakhoz képest új értelmezést adnak a „regionális”, „lokális” szavaknak. Az ipari fejlődés speciális szükségletei által életre hívott kifejezések, mint „terület”, „hely”, „közösség”, „tér”, „térbeli analízis” stb. értelmüket veszítették a posztindusztriális korban. Az ipari fejlődés korszakának viszonylag tiszta meghatározásában lehetséges volt „a teret az azonos helyen élő emberek kapcsolataival definiálni” (*Perroux* 1964). Napjainkban azonban pl. a Tokióban élő „virtuális munkások” New Yorkban „dolgoznak” az Interneten keresztül. Ezek az emberek szorosabban kapcsolódnak a „munka-környezetükhöz”, mint lakóhelyükhöz. Az ilyen esetekben egyébként gazdasági kettősségről sem beszélhetünk. Az Egyesült Államokban az emberek gyakran különböző államban dolgoznak, mint amelyikben élnek. Minden nap repülőgépre szállnak, hogy eljussanak munkahelyükre. Ezek az emberek naponta több időt töltenek a „vállalati környezetben”, mint otthon, és egyáltalán nincs „szabadidejük”. *A munkahelyüket tekintik otthonuknak, és otthonukat munkának, ami a családi életüket is megterheli.* (*Schor* 2000). Megállapítható tehát, hogy a definíciós szakadék valóban létezik. Ebből a megközelítésből kiindulva a területi tervezés és a hatékony fejlesztési politika érdekében az új kor új igényeinek megfelelően újra kell alkotni az olyan alapkifejezéseket, mint a „terület-közösség”.

A „konceptió”

Célunk a „terület-közösségek” elkülönült térbeli egységekként történő újrafogalmazása mind politikai-ideológiai, mind stratégiai dimenzióban. Be fogjuk látni, hogy a „terület-közösséget” egy folyamatos érzékelési folyamat határpontjaként kell értelmezni. Ebből adódóan a hangsúly áttevődik a „térről” a „területre”, a „kapcsolatok” helyére pedig a „területet” is magukba foglaló „alkuk” lépnek.

Ez a feltevésünk a korábbi „statikus” állapot helyett egy új, dinamikus helyzetet teremt: a területi egység (társadalom, közösség) azáltal jön létre és formálódik, hogy egy harmadik – láthatatlan – résztvevőként megjelenik a két fél közti alkufolyamatokban, és tükrözi, illetve befolyásolja a tárgyalófelek mindenkor viselkedési-tárgyalási stratégiáit. Ez pedig csak az érzékelési folyamat határát kijelölő helyzetből adódhat. Tehát a terület-közösség definícióját a folyamat határpontjaként kell megadnunk.

Ebből következik, hogy a „regionális fejlesztési politika új irányáiból” kell kiindulni, amelyek hasznos módszertani eszközöket biztosítanak számunkra, úgymint a tudásalkotás és a tudástranszfer. Az „alku-probléma” során ezekkel az eszközökkel kell elemeznünk a tiszta egyéni nyerő stratégiákat (Nash-féle nem-kooperatív játékelmélet – a nyer-nyer modell.) Az információ – olyan energia, mely a fogyasztás révén növekszik – „kapcsolódási pont” lehet a tudásalkotás és az alkufolyamat között. Az információ voltaképpen az erőtényező szerepét játssza az egyéni nyerési stratégiákban. Minél több információval rendelkeznek, annál nagyobbak az esélyei az egyes szereplőknek az alku során. A „terület-közösség” újradefiniálásához azt az integrált információt kell tekintenünk, amellyel a résztvevők az alábbi három kérdés formájában szembesülnek: *Mi a legjobb nekem, egyben a legjobb a másik félnek ÉS a térségnek? Ezt nevezhetjük háromoldalú információnak (vagy nyer-nyer modellnek).* Mivel az alku során a résztvevők felhasználják ezt az integrált, avagy háromoldalú információt, egy új stratégiai magatartás születhet (a nyerek-nyersz-nyer magatartás), amely közelebb áll a tiszta „együttműködéshez”, mint a versenyhez. Ez utóbbi túlélési szükségletnek is bizonyulhat: megtörténhet, hogy az elkövetkező évtizedek során az éghajlati tényezők lesznek az emberi tevékenység kizárólagos ellenségei, illetve vetélytársai.

A nyer-nyer-nyer folyamat következményeként ezen a határponton a „terület-közösség” kifejezés új definíciója találkozik a posztindusztriális korszak előidézte új helyzetekkel/fejlődéssel.

Speciálisan

A javasolt koncepció, amely a modern innovációs elméleten alapul, a fejlesztési politikát a döntéshozó központ által meghatározott statikus helyzetkép helyett az egyes egyének részvételével folyó alkunak próbálja tekinteni; a politika az érzékelési folyamat során vagy annak lezárultával, alkufolyamaton keresztül formálódik. Ebből adódóan állíthatjuk, hogy az alkuban résztvevők – az érzékelési folyamat során – már megtestesítik a térség értékeinek valamilyen minimumát (szolidaritás,

közreműködés, saját tudás átadása). Ezen nézőpontból „feleltethető meg” az *érzékelési folyamat* az információ harmadik, ismeretlen oldalával. Az informatika korában, a huszonegyedik században az előbb felsorolt értékek közül a legfontosabb az utolsó. Ezen felül a részt vevő felek számára az *információt akkor és csak akkor* tekinthetjük *integrált információnak*, ha egyfelől a *stratégiai erőt jelentő a tudást*, másfelől az *érzékenységet is magában foglalja* (harmadik résztvevőként, egy személyben).

A terület-közösség fogalmát tehát az információintegráció határpontján, az érzékelési folyamat során kell újraalkotnunk.

A témához kapcsolódó irodalom

A globalizáció globális szabályok nélkül a piacgazdaság és az emberi társadalom közötti szakadék kialakulásához vezethet (Warlas 1980). Valóban, ez a szakadék napjainkban egyértelmű, bár az új technológiának köszönhetően kisebb mértékű, mint évtizedekkel korábban. De

- Az új technológiák „megtámadják” a „tér” és az „idő” változókat azok megszüntetése céljából (Petrella 2001).
- Az „állam” szerepe a gazdasági globalizáció következtében visszaszorul, minden nagyváros sajátos globális-világvárosi stratégiát folytat, és sorra felszámolja hagyományos állami kapcsolatait (Petrella 2001).
- A „tevéleges polgár” – a helyi tervezési, fejlesztési folyamatokban aktív, alakító szereplő – inkább utópia, mint valóság (Papakonstantinidis 2002, 2003).
- Napjainkban az emberek számtalan piaci lehetőség közül választanak, de ugyanakkor a fogyasztásuk messze esik a valódi szükségletek kielégítésétől – „piac társadalom” (Zahares 1986), „McDonald’s szindróma” (Papakonstantinidis 2000).
- A globalizáció, a piacoktól való függés következtében általánossá válik és felerősödik a helyhez kötődés és a viszonyítási ponttal rendelkezés érzésének hiánya (Meyer 2000).
- A „helyhez kötődés elvesztése”, a „piacgazdaság” és az egész világot átszövő pénzügyi függőségek napjainkban szinte lehetetlenné teszik a „tér”, „állam” vagy „régio” meghatározásokat (Chomsky 1973; Petrella 2001; Grougman 2003).
- Másrészt, a fentiek miatt egyszerűbbnek látszik a „terület-közösség” fogalmát, mint egy, a gazdasági globalizációs jelenséggel szemben álló „alternatív politikai pozíciót” tekinteni, éppen a „globális szabályok” és az „alkumorál” teljes hiányából adódóan (Marinoff 1999).
- A „terület-közösség”, a „család utáni első” szerveződési egység kitüntetett szerepe eddig kevés figyelmet kapott, a szakirodalom a gazdaság „informális ágazataként” jellemezte (MacGaffey 1987; Robertson 1997; Osirim 2003; Katseli 1979; House–Midamba–Ekechi 1995; Kamitza 1994; Horn 1994).

A terület-közösség (avagy a gazdaság „informális szektora”) három különálló helyi tényező mentén közelíthető meg:

- 1) a helyi kezdeményezések (pl. falusi turizmus), családi vállalkozások szintjén,
- 2) a helyi kulturális identitás, szokások, közösségi-néprajzi vonatkozások szintjén,
- 3) a helyi kis- és középvállalkozások szintjén, és általánosabban, a helyi gazdaság és a helyi kapacitások kihasználtságának szintjén.

A „kis- és középvállalkozások közösségfejlődésben játszott szerepét” és a „gazdasági kapacitások” fejlődésre gyakorolt hatását vizsgáló irodalomban három iskola létét kell kiemelni: a *közép-európai*, az *angolszász*, valamint a *mediterrán iskolát*.

A Közép-Európai Iskola

A *Közép-Európai Iskola*¹ kulcsszava a *szinergia*. Ez az iskola a KKV-k előnyeit és szerepét mutatja be a helyi gazdaság fejlődésében. A rugalmas KKV-k munkahelyek teremtésével a helyi gazdasági fejlődés motorjaként tekinthetők. Ennek ellenére a legtöbb KKV „magányosan” működik, és így kétszeres erőfeszítésre kényszerül. Mivel a szövetkezés és az együttműködés hatékonyabbá teszi a (helyi) gazdaságot, ezért fontos a helyi és a globális gazdaság kapcsolatának javítása és a helyi gazdaság globalizált piacba való integrálása. Mondhatjuk, hogy a helyi KKV-knek kínálati pozícióban kell lenniük, és azt is, hogy előnyt kell élvezniük más szereplőkkel szemben.

Az *Angolszász Iskola*² központi témája a mikro-vállalkozás. A mikro-vállalkozást tíz alkalmazottnál kevesebb főt foglalkoztató háztartási vagy családi vállalkozásként határozza meg. A mikro-vállalkozások vidékfejlesztési hálózatokhoz, ügynökségekhez kapcsolódnak (Yitzak 2002). Az iskola koncepciójának kulcsszava a *vállalkozói magatartás*, melyet pozitív és negatív oldalról is bemutat. A negatív megközelítés szerint a mikro-vállalkozás, mint vállalkozási forma képtelen a túlélésre. A pozitív megközelítés viszont a munkahelyteremtést emeli ki, és ezért kiválónak tartja ezt a vállalkozási formát. Az iskola klasszikus képviselői (Lachewski, Yitzak) a „*pozitív kormányintézkedések*” mellett érvelnek, azaz a vállalkozások felkarolását helyezik előtérbe. Ilyen, széles körben elterjedt, vállalkozást támogató intézkedés lehet az ún. beavatkozó ügynökségek létrehozása, melyek általában *állami ügynökségek*. Az iskola által folytatott elemzések az állam és a vállalkozások kapcsolatának céljára és természetére vizsgálóknak rá. Elemzései három területre terjednek ki: a tevékenység formalizálására, a vállalkozások elérésére és a vállalkozásokkal való kommunikációra. Az Angolszász Iskola által javasolt koncepció rámutat az állam és a vállalkozások kapcsolatának ellentmondásos és gyenge pontjaira is.

A *Mediterrán Iskola*³ az KKV-k helyi erőforrások kiaknázásában való részvételének mindkét irányát bemutatja. Az iskola a *szegény vidéki területekre*, a vidékfejlesztés legcéltobbabb területére koncentrál. Elgondolásuk utat mutat az endogén erőforrásokon alapuló és az *ott élő emberek belső hajlandóságát* is kereső integrált helyi fejlődés felé.

A Mediterrán Iskola a (helyi) vidékfejlesztés négy, kritikus összetevőjét vizsgálja, úgymint az alulról felfelé építkezést, a rejtett képességek feltárását, a csoportlélektan eredményeit, valamint egy „zászlóra tűzhető” téma szükségességét.

Analízis: Új irányok a regionális politikában, tudásteremtés és -terjesztés

A regionális tudomány egy gazdag tudományág, a közgazdaságtan és a földrajz-tudomány találkozási pontjánál, mely az alábbi témákkal foglalkozik:

- Városfejlesztési és regionális gazdasági problémák
- Közlekedési és térbeli interakciós problémák
- Természeti erőforrások kérdése

E három fő területen elért főbb eredmények röviden a következők:

- Területi elemzés
- Regionális gazdaságtani modellezés, ezen belül a térbeli kapcsolatok modellezése
- Területfejlesztés és döntéselemzés.

A regionális fejlődéssel, és fejlesztéspolitikával foglalkozó kutatásokban két alapvető felfogás van jelen, e két iskola megfigyelhető az innováció, tudás/információ és területi fejlesztésről folytatott vitában is (*Fischer* 2002):

- azok, amelyek az intézményekre és ipari szervezetekre összpontosítanak, illetve
- azok, amelyek a technológiai változásokra és a tanulásra koncentrálnak.

Az első megközelítés mára a technológiai változások fényében meghaladottnak tűnik: a „vállalati szervezetek elmélete” az ipari társadalom és az urbanizáció időszakában tapasztalt fejlődés leírásához bizonyult hasznos módszertani „eszköznek” (pólus-elmélet, fejlődési lépcsőfokok, kiegyensúlyozott és kiegyensúlyozatlan fejlődés stb.).

Úgy gondoljuk, hogy a posztindusztriális korszakban a regionális fejlődés kutatására a másodikként említett iskola, mely a technológiai változásokat és a tanulást állítja a középpontba, alkalmasabb. A modern innovációs elmélet alapján az alábbi jellemzőket állapíthatjuk meg:

- A tudáskutatás és a tudástranszfer kiemelt helyet kap. Az említett elmélet – amint azt korábban is kiemeltük – hangsúlyozza az innováció interaktív és dinamikus természetét (*Fischer* 2002),
- Az innovációt intézményes és helyhez köthető – nem pedig területi dimenzió nélküli – társadalmi folyamatnak kell tekintenünk (*Fischer* 2002).
- A korábbi, idevonatkozó irodalmat tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy az innovációs iskolák körében jelentős előrelépés történt azáltal, hogy a vizsgálatok fókuszba döntő módon eltolódott a cégekről a területiségre, a tudásteremtő cégekről a tudásteremtő területre (és elsősorban erre az elmozdulásra alapozva alakult ki a javasolt nyer-nyer-nyer megközelítés).

Innováció és tudásteremtés mint interaktív folyamat – Információ

Az „innovációs” rendszer meghatározott számú szereplőből vagy résztvevőből áll, ezek lehetnek vállalatok, egyéb szervezetek és intézmények, amelyek egymással kölcsönhatásban közreműködnek az új, gazdaságilag hasznos tudás alkotásában és elterjesztésében (Fischer 2002). A szereplők körének pontos meghatározását illetően még nem beszélhetünk általános egyetértésről. A fentieknek megfelelően vizsgáljuk meg most az „innovációt”, mint interaktív folyamatot: a kutatás-fejlesztés kölcsönhatásban áll az elméleti tudományok és a vállalat-specifikus technológiai tudás közös „késztetével”. Ez a tudásbázis ismét kapcsolatban áll az egyes vállalatoknál felhalmozott különféle és ugyancsak interaktív, egyedi tudásalapú rendszerekkel, mint például a lehetséges piacok, gyártmányfejlesztés, találmányok, termék-design, újrahasznosítás, készletezés, piaci értékesítés (Fischer 2002).

Más oldalról a „tudás” a leginkább stratégiai jellegű erőforrás, és a tudásteremtés kulcsszerepet játszhat a vállalat termelési és innovációs folyamatai közti helyes egyensúly fenntartásában.

Ezen a ponton szükséges bevezetni a „szervezeti tudás” kifejezést, mely egy komplex, dinamikus és interaktív folyamatnak tekinthető a tudás két formája – a rejtett (tacit) és az explicit tudás – között. Ebből a nézőpontból a különféle információs csatornákon keresztüli tudáskonverzió egyaránt értékesnek bizonyul mind az innováció terjedése, mind az emberi kapcsolatok fejlődése szempontjából (Papakonstantinidis 2003). A szakirodalom a vállalatok spontán és „kiépített” információs rendszereiben megfigyelhető konverziós folyamatok négy lehetséges osztályát különbözteti meg:

- A rejtett (tacit) tudás rejtett tudássá való konverziója együttműködő tudást eredményez (szocializáció)
- A rejtett tudás explicit tudássá való konverziója konceptuális tudást eredményez (externalizáció)
- A explicit tudás rejtett tudássá való konverziója eljárásbeli tudást eredményez (internalizáció)
- A explicit tudás explicit tudássá való konverziója rendszerező tudást eredményez (kombinatív)

A fent említett „tudáskonverziós” folyamatok egy-egy specifikus információtípusnak (mint humán energiának) felelnek meg (Papakonstantinidis 2003), ezek a következők:

- szociális információ – érzékelés
- külső információ – részvétel
- belső információ – befogadás
- egyésített információ – szervezés

Egy matematikai kérdés esetében, amelynek több lehetséges megoldása is van, további információ megadása szükséges ahhoz, hogy a lehetséges megoldások száma csökkenjen, egészen addig, amíg már csak egyetlen megoldás marad (teljes információ).

Következésképpen, az „információ”, mint matematikai kifejezés, az információ megszerzése előtti lehetséges megoldásoknak (P_0 valószínűség) és az információ megszerzése utáni lehetséges megoldásoknak (P valószínűség) a függvénye (Guillaumaud 1963). A „teljes információs rendszer” esetében $P_0 * P^{-1} = 1$ (Ez a képlet fejezi ki azt, hogy a megszerzett információ maradéktalanul felhasználásra került). Az egynél több információ összege (összessége) a relációk között egy szorzásként jelenik meg, amit az információ képletében szereplő logaritmus függvény összeggé alakít.

Társadalomgazdasági viselkedés mint interaktív folyamat: Alku-probléma

Az „irányultságtól” és a „kommunikációtól” függően a tudáskonverziós folyamatokhoz rendelt speciális információfajták egyértelműen megfeleltethetők bizonyos (szociális és gazdasági) individuális viselkedési formáknak:

- szocializáció,
- részvétel,
- bevonás,
- szövetségek vagy hálózatok létrehozása.

Az információ a tudáskonverziós folyamat eszközeként nagymértékben befolyásolja az egyének gazdasági viselkedését, és így saját egyéni alkustratégiáik kialakítását is.

Az alku egy régóta létező megközelítés a „haszonelméletre” alapozott társadalmi-közgazdasági elméletekben. A kétszemélyes alku-szituáció két szereplőjének lehetősége van egymás ellenfeleként versenyezni (nyer-veszt) (ld. a „játékelméletet” később), vagy egy kölcsönös nyereség reményében többféleképpen szövetségre lépni. Az egyszerű esetben egyik résztvevőnek sincs olyan döntése, amellyel a másik egyetértése nélkül befolyásolni tudná a másik jólétét, sőt, legegyszerűbb esetben csupán egyetlen választása van mindkét félnek. Kezdetben a zéróösszegű, kétszemélyes játék fogalmának bevezetésekor (Neuman-Morgenstern 1947) a közgazdászok az alku-helyzetet az alku kimenetelét befolyásoló pszichológiai tényezők miatt a közgazdaságtan keretein kívül esőnek tekintették. Az alku-felfogás szerint – 1951 előtt – a tárgyalás résztvevői azt várják, hogy együttműködés esetén jobban járnak, mintha egyedül cselekednének. Hasonlóan e dogma részének tekinthetjük azt is, hogy a megegyezés eredményét a felek alkupozíciója is befolyásolja. A „verseny nélküli megállapodás határozatlan” – vélték –, hisz senki nem ismer olyan szabályokat, amelyekkel a megegyezés számtalan kimenetele közül az optimális választás előre meghatározható lenne.

Játékelmélet – Nash nem-kooperatív játékelmélete: kritikai áttekintés

A „játékelmélet” (Neumann–Morgenstern 1947) bemutatja és magyarázza azokat a stratégiákat, melyeket az alkuban részt vevő, különböző szükségletekkel, érdekekkel és elvárásokkal rendelkező egyének fejlesztenek ki azért, hogy maximalizálják saját hasznukat (és ezzel összhangban minimalizálják költségeiket).

Tiszta formájában a játékelmélet a két játékos közötti stratégiai tervek (jó stratégiák) alapjának tekinthető. Az elmélet a játékosok „reakcióit” a stratégiák nyelvén írja le. Ha az eredmény az egyik játékosra nézve „jó”, akkor a másikra nézve „nem jó”. Ha az egyik játékos a nyertes, akkor a másik csak vesztes lehet (Filinis 1973). Ezt a felettébb gyümölcsöző elméletet a kétszemélyes, zéróösszegű játékokról von Neumann és Morgenstern fejlesztették ki. Könyvük tartalmaz egy n-résztvevős játékokat érintő elméletet is, amelyet kooperatívnak nevezhetünk. Ez az elmélet a játék résztvevőiből alakuló lehetséges koalíciókat (klikkeket) és ezek kapcsolatait vizsgálja. Nash elméletében ilyen koalíciók nincsenek. Felteszi, hogy minden résztvevő egymástól függetlenül cselekszik, a többiekkel való együttműködés és kommunikáció nélkül. A nem-kooperatív játékelméletben alapvető szerepet játszik az egyensúlyi pont fogalma. Ez a fogalom elvezet a kétszemélyes, zéróösszegű játékok megoldásfogalmának általánosításához. Megállapíthatjuk, hogy a kétszemélyes, zéróösszegű játékok egyensúlyi pontjainak halmaza megegyezik a szembenálló „jó stratégiák”-ból alkotott párok halmazával (Nash 1951).

Ha „+1”-et írunk a nyertes és „-1”-et a vesztes kimenetelhez, akkor az eredmény nulla lesz (zéróösszegű kétszemélyes játék), de a terület-egység szereplő zérus összeget nyer. Más szóval, napjainkban az alapvető probléma az, hogy milyenek a társadalom alku-kilátásai egy zéróösszegű (nyer-veszt) játékhoz képest?

Úgy gondoljuk, hogy az alkufolyamat értelmezése – társadalmi szempontból – nem zárult le. Az alku-felfogás a nem-kooperatív játékelmélettel került előtérbe. Az elmélet bevezette az „a priori szövetség” fogalmát az alku során: a Nobel-díjas Nash úgy mutatja be a megegyezést, ami vagy tárgyalás eredménye, vagy anélkül – mint a szereplők egymástól független érdekérvényesítő stratégiájának közös kimenetele – jön létre. A Nash-féle értelmezés nem engedi meg az a priori szövetségeket, miután azokat nem az alkuhelyzet kényszeríti ki. Ebből a nézőpontból kísérjük meg elmozdítani az alku-értelmezés problémáját.

A szakirodalom szerint (Kuhn–Nasar 2001) az n-személyes játékokhoz értékek tartoznak. A kétszemélyes várakozást, mint két egyszemélyes várakozás kombinációját határozhatjuk meg. Ilyenkor az egyszemélyes hasznfüggvények visszakaphatók a kétszemélyes várakozásból, azaz, a két szereplő számára az eredeti egyszemélyes várakozásnak megfelelő eredmény adódik. Két kétszemélyes várakozás súlyozását is úgy határozhatjuk meg, hogy komponensenként vesszük a megfelelő várakozások kombinációját. Nash a megoldás közvetlen keresése helyett azt kérdezte, hogy a haszon felosztásának milyen ésszerű feltételeket kell kielégítenie. Ezen feltételek levezetéséhez egy szellemes matematikai modellt használt. Egy n-résztvevős játék n játékos vagy n pozíció összessége, amelyek mindegyikéhez tiszta stratégiák egy véges

halmaza tartozik, továbbá az i -edik játékos rendelkezik egy p_i nyereségfüggvény-nyel, amely minden lehetséges stratégia n -esnek megfeleltet egy valós számot (Nash 1951), és ebben megmutatta, hogy a rendszernek létezik egyértelmű optimális megoldása, amely maximalizálja a résztvevők nyereségfüggvényeinek a szorzatát.

Két kétszemélyes, (vagy „ n ” n -személyes) várakozás azokon a hasznokon alapul, mely bizonyos információkból meríthető, ami hatalmi tényezőt jelent az alkuban, mivel megszabja a „tisztá egyéni nyerési stratégiákat”. Azaz, minél több információval rendelkezünk, annál jobb stratégiai helyzetbe kerülünk az alku folyamán. Nash kizárta az *a priori* szövetségeket, mivel azok nem teremtenek „tisztá egyéni stratégiákat”. Ezzel ellentétben a „közvetlen visszajelzés stratégiáján” alapuló játék (alku) elfogadható (bizalmi elmélet), mivel az tisztá egyéni stratégiákhoz vezet (az elvárásaim szerinti legjobbat nekem, figyelembe véve ebben a helyzetben a másik fél számára legjobbnak tetszőt, s így mindketten nyerhetnek: nyer-nyer).

Konklúzió – javaslat

Szükségesnek látjuk, hogy a „terület-közösséget” (területi egységet) belevonjuk az alkufolyamatba, mint „harmadik vagy észrevétlen felet”, amely az alkuban az ellenérdekelt felek „szándéka”, viselkedése és alkalmazott stratégiája révén testesül meg. De hogyan valósítható ez meg?

A válasz: az érzékelési folyamat révén, amely elegendő információval látja el az érintett személyeket (információ és megértés) az alkuban érintett környezetükkel kapcsolatban, a versenytársaikról és a „közösségről”. Más szemszögből nézve, az „érzékelés” egy állandó folyamat, mely során a közösség számára ismertté válik a tagjainak képessége, az elérhető erőforrások mennyisége. Ez célokat tűz ki a helyi fejlődés számára, és lényeges elemként magában hordozza a közösség bevonását. Ajánlatos a helyi lakosság körében „csoportpszichológiai” eszközök használatával a lelkesedést helyi szinten egy „zászlóra tűzhető téma” köré összpontosítani, új érték-rendszert és választási lehetőségeket kínálni a közösségnek.

Lényeges foglalkozni a tudásteremtéssel és ennek elterjesztésével (a regionális politika új trendjeiben javasolt modern innovációs elmélet alkalmazásával). Ez az elmélet az innováció és a tudásteremtő rendszer interaktív és dinamikus voltát hangsúlyozza (Fisher 2002).

Az „alku-elmélet” rámutat „az emberi kapcsolatok dinamikus és interaktív természetére egy szervezett közösségben” (Nash 1951). Ezért a fogalom vizsgálata leginkább ezekben a párhuzamos és konkrét „rendszerekben”, az „innovációk”, a tudásteremtés és az „emberi kapcsolatok” elemzésével lehetséges. Így ezek a „rendszerek” értékes vizsgálati eszközök a regionális fejlődés új útjainak leírásában.

Ebből a szemszögből kell körüljárni az „információ” fogalmát, mely szorosan kapcsolódik a tudásteremtéshez, a tudástranszferhez és a tudás elterjesztéséhez. Bemutatjuk az alkufolyamat során hasznosított „információt”, mint olyan erőforrást, mely az igénybevétele révén növekszik, és amelynek köszönhetően személyes „nyerő stratégiák” alakíthatók ki. Ebből a szemszögből az „információ” egy erő-

tényező a tulajdonosok számára. Minél integráltabb információval rendelkezünk, annál meghatározóbb stratégiai előnyhöz jutunk az alkufolyamatban. A „közösséget” egy „harmadik, láthatatlan” félnek tekintjük az adott térség szereplői között zajló alkuban. A tanulmány kiemelten foglalkozik a tudástranszferrel és a tudásteremtéssel, alkalmazza a nem-kooperatív játékok Nash-féle elméletét, mint a konfliktusok megoldására irányuló kreatív megközelítést. Középpontba helyezi az érzékelési folyamatot – a tudásteremtés egyik formáját –, amely bizonyos információkra adott válaszként a társadalmi-gazdasági magatartásrendszert befolyásolja, ezáltal a tiszta egyéni nyerési stratégiákat az alku folyamán konvergenciára is kényszeríti.

Ez a Nash-féle „nyer-nyer modellnek” (ahol az érintett felek mindegyike rendelkezhet nyerő stratégiával) egy kiterjesztéseként értelmezhető, mivel a terület bevonása egy háromoldalú tárgyalási helyzetként tekinthető. Ilyen típusú kapcsolatban való részvétel minden „térségi szereplő” számára három kérdés megválaszolását teszi szükségessé:

- Mi a legjobb nekem? (kétszemélyes, zéróösszegű játék: nyer-veszt)
- Mi a legjobb nekem, összefüggésben azzal, hogy mi a legjobb a másik félnek? (Nash nem-kooperatív játékelmélete: nyer-nyer)
- Mi a legjobb nekem, összefüggésben azzal, hogy mi a legjobb a másik félnek, és ugyanakkor figyelembe véve, hogy mi a legjobb a „terület-közösségnek” (harmadik, láthatatlan szereplőként a javasolt térségi érzékenység jelenik meg)? – (nyer-nyer-nyer)

Így, az „egymáshoz közelítő egyéni stratégiák” mentén új csoportviselkedés vagy csoportpszichológia alakítható ki, mely a érzékelési folyamat során szilárd alapot teremt a térségi kohézió számára. Ennek a folyamatnak a „vég”-, vagy határpontja adja meg a terület-közösség térbeli integrációjának nevezett pontot, ahol az összes „érintett” társadalmi-gazdasági haszna maximális lesz (nyer-nyer-nyer).

Összegezve, javaslatunk arra az érzékelési folyamatra fókuszál, ami bizonyos információra adott reakciók sorával befolyásolja a társadalmi-gazdasági viselkedést az alku során. Az érzékelési folyamat határpontja (Nash „nem-kooperatív játék”-modelljéhez adott harmadik „nyer”) értelmezi újra azt a fogalmat, melyet a térségi egység *terület-közösségének* nevezünk.

LEADER EU-kezdeményezés alkalmazása Görögországban – esettanulmány

A LEADER EU-kezdeményezés a terület-közösség újradefiniálásának tipikus esetével foglalkozik a modern innovációs elméletet alkalmazva Európa vidéki területein.

Az európai vidéki területeket – a városi központokkal összehasonlítva – az alacsonyabb fejlettségbeli színvonal, népességcsökkenés, alacsonyabb iskolázottsági szint, növekvő helyi munkanélküliség és elszigeteltség jellemzi, melyek oka leginkább a lassú információáramlás és a migráció.

Mivel a nagyvárosok a globális metropoliszok stratégiáit építik, és a tagállamoknak sem maradt megfelelő belpolitikai eszköze az elmaradott területek segítésére, az Európai Uniónak kellett valamit tennie, hogy biztosítsa a perifériák életképességét. Valójában az Európai Uniónak meg kellett változtatni a már létező szervezeti struktúrákat ezeken a kevésbé fejlett területeken – különösen Dél-Európában (Görögország, Dél-Olaszország – Mezzogiorno –, Spanyolország, Portugália, valamint Dél-Franciaország némely területén). Az 1989–1991 közötti időszakban egy teljesen új koncepciót kellett terveznünk a kevésbé fejlett területek részére, a már létező Regionális Alapok kvótájának keretein felül. Ebből a nézőpontból a regionális politika tudásteremtésen és tudástranszferen alapuló új trendjei által sugallt modern innovációs elmélet a legmegfelelőbb módszertani megközelítés.

A modern innovációs elméletben javasolt „tudáskonverzió” alkalmazása során kiderült, hogy a „társadalmi kohéziót” és az „aktív részvételt”, a „rejtett” tudás „fogalmi tudássá”, illetve „explicit tudássá” való konverzióját kell a vizsgálatok középpontjába állítani, ezáltal érhető el az aktív társadalmi részvétel a kevésbé fejlett vidéki területeken (szocializáció és kifelé fordulás). A helyi lakosok részvétele az alkufolyamatban nem bizonyult „konvergens”-nek: az egyéni haszonmaximalizáló stratégiáknak nem volt kapcsolata a (közös) lakóhellyel. Az információra, esetleg „politikai támogatásra” épülő nyerési stratégiák az egyes alkuszereplőknek ideiglenes személyi jólétet eredményeztek. A LEADER EU-kezdeményezés alkalmazása az elmaradott vidéki térségekben – különösen Görögországban – „forradalmi változást” jelent a tervezésben és a területfejlesztési forrásokhoz való hozzáférés terén. A „helyi akciócsoportok” és az integrált helyi „üzleti terv” – melyet a LEADER először 1991-ben alkalmazott – alapvetően megváltoztatta a vidéki területeken eddig létező „tér” és „terület” felfogást, mivel bevezette mind a társadalmi összetartást, mind a tervezésben való aktív részvételt, állami beavatkozás nélkül. Ez forradalmi erővel bírt, mivel az emberek egyre inkább megértették a „közös hely” fontosságát (csoportpszichológiai, csoporton belüli viselkedés), valamint azt, hogy ez a „közös hely” milyen kölcsönhatásban áll az alku során formálódó egyéni nyerési stratégiákkal. Ebből kifolyólag az információnak különösen fontos szerepe van a tudás továbbadásában és az új tudás teremtésében. A LEADER előtt az adott térséget érintő alkukban minden résztvevőnek a saját érdekét kellett védenie, hogy maximalizálja egyéni hasznát, vagy önálló stratégiával, vagy a priori szövetségek, klikkek létrehozásával (nyer-veszt modell). A közvetlen visszajelzés Nash-féle stratégiája a felkészültebb fél számára lehetővé tette a kétszemélyes információ felhasználását, így az a „Mi a legjobb nekem és hogyan áll ez kapcsolatban a vetélytársam várakozásával ebben a helyzetben?” elemzésével még több egyéni haszonra tudott szert tenni (nyer-nyer modell).

A LEADER EU-kezdeményezést olyan módon tervezték, hogy új módszertani eszközöket is tartalmazzon (alulról induló megközelítés, integrált helyi fejlesztési terv, a helyi szintű vállalkozás támogatása, csoportlélektan, zászlóra tűzendő téma stb.) Megfigyelve az európai rurális térségekben élő embereket, úgy találtuk, hogy a fejlődés előmozdításához nélkülözhetetlen egy új „eszköz” bevezetése, és ez az érzékelési folyamat.

Elgondolásunk szerint az érzékelési folyamatot tekinthetjük egyrészt az információ alapjának (olyan energiaforma, amely az átvitel közben a fogyasztás által növekszik – Carno-paradoxon), másfelől felhalmozható stratégiai erőtényezőnek, amely folyamatában befolyásolja az egyéni nyerési stratégiákat és/vagy ezáltal az egyéni viselkedést is, miközben a konvergencia irányába is kényszeríti az egyéni stratégiákat. A „LEADER érzékelési szemináriumok” az elmaradottabb területeken lakó embereket csoportlélektani eszközökkel, lépésről lépésre vezették el saját stratégiák újrafogalmazásához, amelyekben már – először – figyelembe veszik lakóhelyük érdekeit. Egy „közös tudat” született, melynek középpontjába a hely került (terület-közösség). A megváltozott adatok segítségével egy gyümölcsöző képzeletbeli szintézist teremtettünk, „fordított” úton: ahelyett, hogy az adott – meglévő – közösségi struktúrát elemeztük volna, megpróbáltuk újraalkotni azt a „terület-közösség” új fogalmában, az érzékelési folyamat konvergenciapontjában. Ez utóbbit kell tekintenünk (a terület-közösséggel együtt) a háromszemélyes integrált információ „harmadik vagy láthatatlan oldalának”. Vagyis az alku szereplői – a LEADER projektet követően, különösen Görögországban – fel kell hogy tegyék magukban a három kérdést: Mi a legjobb nekem, ezzel összefüggésben mi lenne akkor a vetélytársamnak a legjobb (közvetlen visszajelzés stratégiája), ugyanakkor hogyan viszonyul ez ahhoz, ami a térségben élő emberek összességének a legjobb? Az érzékelési folyamatot egy folyamatosan közelítő hosszú folyamatnak tekinthetjük (hasonlóan egy matematikai közelítés egymást követő lépéseihöz), egyre pontosabban megközelítve az érzékelési határt: ez a határérték az, amit ebben a tanulmányban terület-közösségnek neveztünk. Ezen a határon mind a „három” résztvevő nyerhet, mert az egyéni nyerési stratégiák az együttműködés és nem a versengés irányába tartanak (tisztá együttműködés, a három versenybe induló egyéni nyerési stratégia határértékeként). Az alku valamennyi résztvevőjének társadalmi-gazdasági haszna maximalizálódik ezen a határponton, amelyen a „terület-közösség”, mint autonóm, saját identitással rendelkező térségi szereplő, újradefiniálódik. A tényleges számokat nézve, Görögországban csak néhány – LEADER szóhasználatával élve – helyi akciócsoport tudott tényleges lépéseket tenni a helyi lakosság térségi tudatának kialakítása irányában. Ebből a nézőpontból ezeket a térségeket formálódó terület-közösségként jellemezhetjük. Ha a LEADER pénzügyi bizottság (Európai Bizottság DG AGRI) figyelembe veszi ezeket a „kulcsfogalmakat”, akkor az a néhány „hely” profitálhat a LEADER anyagi forrásokból. A LEADER II (1994–1997), valamint a LEADER+ (2000–2004) ideje alatt ugyanakkor a LEADER filozófiája alapjaiban megváltozott: a magánszektor felfogását követve a kvantitatív feltételeket részesítették előnyben a kvalitatív (érzékelési) szemlélet rovására, javarészt az erősebb tagállamok közelbelése miatt.

Fordította: Dombi Péter

Jegyzetek

- ¹ Meghatározó intézményei az Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, valamint Szlovákiában a Fórum Intézet.
- ² Meghatározó személyek: Lutz Lachewski (Németország); Barlett Debbie (Egyesült Királyság); Berg Astrid (Dánia); Dower Michael (Egyesült Királyság); Yitzak S. (Egyesült Államok) és mások.
- ³ A Mediterrán Iskola gondolati köréhez tartoznak Papakonstantinidis (Görögország); Toraman (Törökország); Lambrou (Ciprus); Raul Abeledo-Imedes (Spanyolország); Giuseppe Abbati (Olaszország); Ian Micallef (Málta); Hassan el Cherkaoui (Marokkó); Midani T. (Tunézia); és mások a „Mediterrán–Hellász Világkonferencia” (Tedkna, 2003) résztvevői közül.

Irodalom

- Chomsky, N. (1973) *Media Control* M. I. T Press, London.
- Filinis, K. (1973) *Games Theory*. Keimena Edition, Athens.
- Fischer, M. M. (2002) Learning in neural spatial intervention models: A statistical perspective. – *Journal of Geographical Systems*. 3. 30–38. o.
- Grougman, P. (2003) European Future in the Age of Globalisation. – előadás – The Economist Conference, Athens.
- Guillaumaud, J. (1963) *Cybernetique et Materialism Dialectique*. Iridanos Edition, Athens.
- Horn, N. (1994) *Cultivating Customers: Market Women in Harare, Zimbabwe*. Lynne Rienner Pub.
- House-Midamba, B.–Ekechi, F. (1995) *African Market Women and Economic Power: The Role of African Woman in Economic Development*. Greenhood Press, Westport CT.
- Kamitza, R. (1994) Structural Adjustment without a Human Face Southern Africa – *Political and Economic Monthly*. 6. 11–12. o.
- Katseli, L. (1979) *Motivating the Indigenous Human Force – annual report*. Greek Ministry of National Economy, Athens.
- Kuhn, H.W – Nasar, S. (eds) (2001) *The essential John Nash*. Princeton University Press, New Jersey.
- Marinoff, L. (1999) *Platonas no Prozak*. N.Y Edition, Athens.
- MacGaffey, J. (1987) *Entrepreneurs and Parasites: The Struggle for Indigenous capitalism in Zaire*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Meyer, T (2000) *Presentation on future economy perspectives, to Ministers and multi-national managers /G8 (group eight) – Davos, Le Monde Diplomatique*.
- Nash, J. F. (1951) *Non Co-operative Game (The prototype)*. Princeton University Press, Princeton.
- Neuman (von)–Morgenstern (1947) *Game Theory and Economic Behavior*. The Princeton University Press, Princeton.
- Osirim, M.J. (2003) Carrying the Burdens of Adjustment and Globalization. – *International Sociology*. 3. 535–558.o.
- Papakonstantinidis, L.A. (2000) *The Strategy of Local Development*. Volume II., 6–7, 26–29, 30, 44–49, 66. o.
- Papakonstantinidis, L. A. (2002) *The Sensitized Community Typothito*. Dardanos Edition, Athens.
- Papakonstantinidis, L.A. (2003) *The Strategy of Economic and Regional Development*. Dardanos–Typothito. Athens–Greece.
- Perroux, F. (1964) *Economic Space: Theory and Application*. Regional Development and Planning A Reader, Cambridge–Mass.
- Petrella, R. (2001) Globalization impact on space-time – *Local Government Journal*. 3. 2–45. o.
- Robertson, C. (1997) *Trouble showed the Way: Women, Men and Trade in the Nairobi Area 1890–1990*. Indiana University Press, Bloomington.
- Schor, J. (2000) *The Over-worked American – Le Monde Diplomatique*.
- Torreta, G. (1997) *Sociological Aspects in the Human Resources Management inside the Public Administration*. International Sociological Association, Toronto.
- World Bank Report on Quality of Growth*. (2000) World Bank, New York.
- Yitzak, S. (1997) *The Changing Realm of Organisations: New Challenges for Sociological Practice*. International Sociological Association (I.S.A–R.C 26), Special Issue, Toronto.
- Zahareas, E. (1986) *Globalization and Employment*. Oikonomikos Tahydromos, Issue 22.

**NEW TRENDS IN REGIONAL POLICY:
TERRITORY-SPACE DEFINITION BY A 3-LEVEL BARGAINING
APPROACH – THE WIN-WIN-WIN MODELL
CASE STUDY: THE LEADER EU INITIATIVE
APPLICATION IN GREECE**

LEONIDAS A. PAPAKONSTANTINIDIS

The paper deals with the “territory-community” term redefinition, as a discerned localized sub-spatial unity by both, the political-ideological (as solidarity, participation, social cohesion, customs values) and strategic dimension, which paper focuses on: “Territory-community” is redefined as the limit of the sensitization process, which should be seen as a form of 3-person integrated information in the bargain, based on knowledge creation and knowledge transfer –diffusion and their conversions, suggested by the new trends in Regional Policy. A 3-person integrated Information is the “power factor” for each participant in the bargain with sensitization as its “third-invisible” side [the best for me according to my expectations from the bargain, which may coincides with the best for my competitor AND the best for the territory-community, as a sub-spatial unit] The proposed model (win-win-win) has been based on bargaining instant reflections strategies(Nash’s win-win) or behaviors, in which sub-unity “participates” as the third or invisible part of negotiations between two bargainers. (Nash Theory extension) This could be done in only one position, i.e the limit of the sensitization process. “Territory-Community” term should be redefined on this limit.